

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 132

מסכת בבא מציעא י"ט ט"ז

בס"ד, י"ז כסלו תשס"ב

השבוע בגליון

- האם חזן רשאי להתפטר ממשרתו?
- האם עוזרת בית רשאית להתפטר?
- חזן שנתן טבעת שאינה שלו
- חזן שסמוך על שולחן חותנו, מציאותיו לחותנו?
- בחור ישיבה, מציאותו לאביו?
- כיצד חלה מכירת הבכורה ליעקב
- כיצד חלה מכירת הבכורה ומימון על חוב
- חזן שנתן טבעת שאינה שלו
- כיצד מקנים בני הקיבוצים את ה"מעשר עני" הנמצא ברשותם?

דבר העורך

אדוני הנשיא!

"אני רוצה לשתף אתכם", כותב לנו הר"ר ישראל ענדן מערד, "בסיפור נפלא ששמעתי מהרה"ג הרב דוד אולבסקי שליט"א, ראש ישיבה במתיבתא "בית ישראל" בני יארק. לדעתי תהיה תועלת לציבור מפרסום המעשה, הממחיש כיצד מסוגל אדם להיות שקוע בתורה".

כמעט אין אדם שאינו יודע מיהו נשיא ארצות הברית. האדם המכהן במשרה רמה זו, חורף בהינף יד את גורלו של מדינות ובהבל פיו הוא מעורר סערות פוליטיות ומדיניות המהדהדות על פני הגלובוס כולו. גם אותם שאינם זוכרים את שמו המדויק של הנשיא, יודעים בוודאי, כי למשרת נשיא ארצות הברית נבחרים אנשים בעלי כישורים בולטים, פקחים ושנונים.

לפני כשלושים שנה עבד במתיבתא "בית ישראל" שבני יארק פועל נקיין כושי בשם **ג'ונסון**, אשר עשה את מלאכתו נאמנה. בחריצות יתירה היה ג'ונסון מנקה את שולחנות האוכל מידי יום, וממירק את רצפת חדר האוכל עד שזו הבהיקה כמראה. בחור בריא וחזק היה ג'ונסון, וניכר עליו כי אהב את מלאכתו שהזרימה חיות ועניין לחייו, עד שכל רואיו ידעו כי לכך נוצר.

הוותיקים מבין עובדי הישיבה ידעו לספר, כי ג'ונסון לא עסק במלאכה אחרת מימיו. מאז נפלט מבית הספר בגיל צעיר, בטרם ידע קרוא וכתוב, עסק בניקוי ובמירוק. מבטו הבהיק והליכותו המזוהר במקצת סיפקו את המידע הדרוש לגבי מידת פקחותו, גם לאותם אנשים שבאו איתו במגע ראשוני.

באותה תקופה היתה ארצות הברית נתונה בקלחת בחירות סוערת. סקרי דעת קהל התפרסמו חדשות לבקרים והסקרנות הלכה וגברה ככל שהתקרב מועד הבחירות.

יום הבחירות חלף עבר לו, ובתום ספירת הקולות התבשר האומה האמריקנית יחד עם מיליארדי סקרנים מכל רחבי העולם, כי **לינדון ג'ונסון** נבחר לכהן כנשיא ארצות הברית של אמריקה.

מטבע הדברים, גם בחורי מתיבתא "בית המשך בעמוד הבא

דף י"א כי לי בני ישראל עבדים

האם חזן רשאי להתפטר ממשרתו?

בסוגייתנו מבואר, שפועל שהשכיר את עצמו ליום עבודה, רשאי לחזור בו ולנטוש את מלאכתו גם באמצע היום, והוא זכאי לקבל את שכרו עבור השעות שבהן עבד, שנאמר (ויקרא כה/טז) "כי לי בני ישראל עבדים", ודרשו חז"ל-ולא עבדים לעבדים". כלומר: מאחר שהיהודי "מכור" לקב"ה (שו"ת חת"ס חו"מ סי' קע"ב), אין באפשרותו לשעבד את עצמו באופן מוחלט לאדם אחר, וכך נפסק להלכה (שו"ע חו"מ סי' של"ג סי"ג). אמנם, אם לבעל הבית יגרם נזק בשל הפסקת העבודה, אין הפועל רשאי לנטוש את מלאכתו. לפיכך, פועל העוסק בהעלאת פשתן מבריכת מים, אינו רשאי להפסיק פעילות זו טרם סיומה, משום שהפשתן עלול להנזק עקב כך (משנה לקמן עה/ב ובשו"ע שם סעי' ה').

האם עוזרת בית רשאית להתפטר? לדעת הרמ"א (שם), גם עוזרת בית אינה רשאית להפסיק את מלאכתה באמצע היום, כאשר המלאכה מרובה עדיין, משום שבעלי הבית יאלצו לעשות את המלאכה בעצמם, ומאחר שאינם מורגלים בכך, נחשבת נטישת העבודה כגרימת נזק לבעלי הבית.

אלא, שהפוסקים פקפקו (יבאר היטב" שם ס"ק י"ח, ויפתחי תשובה" שם ס"ק ח') בהכרעה זו, משום שלבעלי בתים רבים עבודות הבית אינן זרות כלל וכלל והפסקת עבודות הניקיון אינה נחשבת כגרימת נזק עבורם. לפיכך, לדעתם (מהרש"ם שם, ש"ך ס"ק כ"ג) אין לקבוע מסמרות בנידון, ויש לבחון כל מקרה לגופו. מעניין לציין את דברי בעל ה"חוות יאיר" (שו"ת סי' ק"ו) שכתב, "מימי לא פסקתי דין ביניהם, רק טרחתי מאד עד שמצאתי פשר דבר", מאחר שפסקי ההלכה בנושא זה סבוכים מאד.

האם חזן רשאי להתפטר ממשרתו? הגאון רבי יאיר חיים בכרך זצ"ל (שם סי' ק"מ) גם דן, האם חזן רשאי להפר חוזה עבודה שנחתם עמו, וכתב, כי אינו רשאי, משום שאין להשוותו לפועל רגיל, שהרי מהות משרתו היא להוציא את הרבים ידי חובה ולכבד את ה' בקולו הערב "ממה שחננו ומשמח אלוקים ואנשים", ולפיכך, אין הוא נכלל באותם הרשאים להפר את הסיכום עם בעל הבית. אולם, בעל ה"קצות החושן" (שם ס"ק ז') חולק על דבריו. לדעתו, אמנם עבודת החזן קודש היא, אך **התקשרות החזן לבני הקהילה** אינה קדושה, ולכן הוא רשאי לעזוב את עבודתו ככל פועל.

חתימה על חוזה ארוך טווח: לדעת חלק מן הראשונים (עי' בתוס' י"א ד"ה "כי לי", ובמרדכי פרק האומנין, ובש"ך שם ס"ק י"ז) מי שיש באפשרותו לפרנס את בני ביתו (ש"ך שם ס"ק ט"ז), לכתחילה אינו רשאי להשכיר את עצמו לשלוש שנים ויותר לעבוד בביתו של אחר, משום שדומה הדבר לאדם שמוכר את עצמו לעבד כאשר אין לו צורך בכך שאסור לו הדבר, וכך פסק הרמ"א (שם). בהקשר לכך, מעניין לציין את דברי ה"חתם סופר" (שו"ת חת"ס חו"מ סי' קע"ב), שמנהג קהילות ישראל לכתוב שטר רבנות לשלוש שנים בלבד, נובע מרצונם של ישראל שלא להכשיל את הרב בחתימה על חוזה ארוך טווח. **הדחת רב ממשרתו:** טעם נוסף למנהג זה של הקהילות, כותב הגאון רבי משה סופר זצ"ל, שבני הקהילה אינם רוצים להגביל את רבם ולמנוע ממנו את האפשרות לעקור מעירם כדי לכהן בעיר אחרת. אולם, הוא מדגיש, כי פרנסי הקהילה אינם רשאים לנצל סעיף זה ולפטר את הרב בתום שלש השנים, כמבואר ב"שולחן ערוך" (יו"ד סי' רמ"ה סי' כ"ב ברמ"א), שאין להפסיק כהונת רב מכהן, גם בכלות הזמן שסוכם עמו, אלא במקומות שנהגו כן. בעל ה"חתם סופר" מוסיף על כך, כי "לא נשמע ולא נראה מעולם במדינות הללו שהסירו הרב והורידוהו מכסא רבנות שלו".

ומרת בלומה רבקה ברסליוער ע"ה
בת הר"ר מנחם ראובן ז"ל ולב"ע י"ז כסלו תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

גליון זה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"ח ר' מאיר ברסליוער ז"ל
בן הרב מנחם מנדל זצ"ל נלב"ע י"ט כסלו תשמ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י בנם ידידינו הר"ר חיים דוד ברסליוער ומשפחתו שיחיו רמת גן

המשך מעמוד קודם

ישראל" שבני יורק, התעניינו בבחירות אלו, ועם הודעה התוצאות הסופיות מיהרו אחדים מהם לבית המדרש. **מטבעו של אדם** שהוא נהנה לספר לזולתו על חדשות מסעירות שהתרחשו. בחורי הישיבה ידעו, כי בבית המדרש יושב ראש הישיבה הגאון רבי אליהו חזן זצ"ל, שדעתו אינה נתונה כי אם ללימוד תורה. "הוא ודאי אינו יודע מי נבחר לנשיא. הבה נספר לו, כי לינדון גיונסון נבחר לנשיא ארצות הברית", אמרו מספר בחורים צעירים ונחפזו לעבור.

"הרב, הרב, הוכרזו התוצאות הסופיות". ראש הישיבה נשא את עיניו מן הגמרא לרגע קל, והביט משועשע משואה בתלמידיו, תוך שהפסטר "נו, נו". "הרב, גיונסון נבחר לנשיא", המשיך אחד מהם.

אותו רגע חורו פניו של ראש הישיבה. "אני מקווה", אמר להם, "שאף אחד לא פגע בו בתקופת עבודתו בישיבה".

דקות ארוכות לא יכלו הבחורים הצעירים לעצור בעד צחוק המתגלגל. הם פשוט לא האמינו שרבים סבר לתומם, גיונסון, הפועל הכושני שאינו יודע קרוא וכתוב, נבחר לנשיא ארצות הברית.

משבגרו הנערים וזכרו באותו מאורע הם הבינו, כי לפניהם נגלתה דמות מופלאה של אדם שכל מעייניו נתונים בתורה.

כאשר הם התבוננו מעט, הבחינו, כי לא היה להם לחשוד ברבם, אף לא לרגע אחד, כי תמימות טהורה אופפת את ישותו. הם ידעו היטב כי בעיות סבוכות ביותר במגוון תחומים נרחב מאד מובאות אליו, והוא, מתוך מחשבה מעמיקה ופקחות מפליגה מטפל בהן ובנפשות הנוגעות להן כאב רחום וכפסיכולוג מדופלם, ועצותיו והדרכתיו של רבם היו לשם דבר.

לא תמימות יש כאן. כי אם חוסר עניין. אותה שעה שבה הגאון רבי אליהו חזן זצ"ל עסק בתורה, כלל לא עניינו אותו הבלי העולם הזה. תילי תילים של סברות התרוצצו בראשו אגא ואגא, והם, הבחורים הצעירים, באים לספר לו על איזה גיונסון שנבחר למשרה כל שהיא. נו, יהי כן. לא משנה למה הוא נבחר, העיקר שלא יזיק.

זו תורה וזו שכרה. התורה היא סם חיים, והזוכה ללמוד בה ולקבוע עיתים לתורה, לא זו בלבד שזוכה לשכר על לימודו, אלא הוא מביט על העולם במבט שונה, כמי שניצב בראש ההר ומתחנתי פרוסים כפרים קטנים, אי שם באופק.

השבוע, טלפנה אל מוקד הדף היומי רעיתו של אחד מלומדי הדף היומי ובקשה בפייה: "אנא מכס, עודדו את בעלי שימשותי בקביעותו בלימוד הדף היומי. עקב המצב העולמי, גם העסק של בעלי נקלע לקשיים ומצב רוחו אינו שפיר, אבל כאשר הוא פותח את היום בלימוד הדף היומי, רוחו מתרוממת ונפשו עולצת. הוא מרגיש לפתע, כי רגליו נישאות טפחיים מעל פני הקרקע וכל הדאגות והטרדות מצטמקות ומתגמדות להן לממדים שאינם מדאיגים כלל.

יהי רצון שזוכה לקיים את דברי המשנה במסכת אבות (פרק ו' משנה ד') "ובתורה אתה עמל", ואז אז גם זוכה שיקוימו בנו דברי המשנה בהמשכה: "ואם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא".

בברכת התורה
הצורק

דינו של חתן שעמד תחת החופה, וחזר בו מרצונו להנשא

מבואר בסוגייתנו, שכדי למנוע תגרות בין אנשים שינסו לזכות בחפצי הפקר, תקנו חז"ל ש"ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום", וכך הכל יודעים, כי העומד בתוך ד' אמותיו של החפץ זכה בו גם אם לא הגביה את החפץ. אולם, נחלקו האמוראים לגבי אדם שלא ידע על תקנת חכמים שניתן לקנות ב"ד' אמות", וראה מציאה ונפל עליה מתוך שסבר בטעות, כי נפילתו על המציאה תקנה לו אותה. יש הסוברים, שמאחר שלא התכוון לקנותה בקניין "ד' אמות", הוא לא זכה בה, ויש החולקים על כך, ולדעתם מאחר שהחפץ היה מונח בתוך ד' אמותיו, הוא זכה בו, למרות שלא התכוון לקנותו בקניין "ד' אמות". להלכה נחלקו הראשונים (ב"י ח"י"מ סי' רס"ח, רשב"א, ר"ן נימוקי יוסף, ריב"ש סי' שמ"ו, רי"ף, רמב"ם, רא"ש), והפוסקים הכריעו (רמ"א והש"ך ח"י"מ סי' רס"ח סי"א) הכריעו כדעת אלו הסוברים שהקניין חל.

בעיה זו של רכישת חפץ בקניין שלא התכוון אליו, הינה מעשית מאד, מאחר שאנשים רבים אינם מבינים בטיב הקניינים ובהלכותיהם. אל שולחנו של ה"חתם סופר" (שו"ת ח"י"מ סי' צ"ט) נשלחה השאלה הבאה, שמתחשה היטב נידון זה:

חתימה על חביות יי"ש: לקוח של חביות יי"ש הסתובב במחסן מכירות וחתם את שמו על החביות אותן היה מעוניין לרכוש, כשלתומו היה סבור, בטעות, כי בכך הוא קונה אותן. עם סיום חתימתו הוא שילם לבעל המחסן תמורת החביות המסומנות ופנה לדרכו, מתוך כוונה לשוב עם שחר וליטלן לביתו.

אולם, באותו לילה פרצה שריפת ענק במחסן וכל החביות עלו באש. בעל המחסן אף נאלץ להימלט על נפשו מן המדינה מיד עם פרוץ השריפה, ולא נותרה לו כל שהות לנסות לכבותה, משום שחוק המדינה קבע, כי כל יהודי שמביתו עלתה אש, אחת דינו **להיזרק לתוכה**. הקונה שסימן את החביות, בירר אצל הרבנים המקומיים ושמע מהם, כי סימון החביות לא הקנה לו אותן, למרות שבמקרים מסויימים סימון חביות נחשב כמעשה קניין [אין כאן המקום להאריך בפרטי הסברות]. לפיכך, לימים, כאשר הקונה פגש את המוכר, הוא תבע ממנו בחזרה את הדמים שהשליש בידו תמורת החביות, בטענה, כי "החביות מעולם לא באו לרשותי, ושלך הן החביות שנשרפו". כאשר סיים הקונה להרצות את טענותיו, הזכיר לו המוכר, כי במהלך סיורו במחסן **הגביה** הקונה את החביות המסומנות על ידו, ולפיכך, טען המוכר "הרי קנית אותן בקניין הגבהה".

כאשר נתבונן במקרה זה, כותב ה"חתם סופר", נבחנו, כי לפנינו דוגמה מובהקת של אדם הניגש לחפץ מסויים מתוך מטרה ברורה לזכות בו בקניין שאינו מועיל - סימון החביות, ובלא משים עשה מעשה קניין מועיל, היינו: הגבהה. כאמור, במקרים מעין אלו, נפסק להלכה שהקניין שנעשה בלי משים חל, ואין הקונה רשאי להוציא את הכסף מן המוכר [עיי"ש בחת"ס שכתב, כי לדעת חלק מן הראשונים, במקרה זה, כלל אין מחלוקת].

עדיין יש לברר, מהו תחום הזמן בו ניתן לצרף את כוונת הקונה ואת מעשה הקניין. כלומר, האם גם כאשר הקונה היה מגביה את החביות שעה ארוכה לאחר שחתם עליהן, היה נפסק להלכה שקניין ההגבהה יחול, למרות שהתכוון לקנותן על ידי סימונם? על נקודה זו עמד הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, כפי שיבואר להלן.

חתן שחזר בו מכוונתו להנשא: לדעת חלק מן הראשונים (עיי' טושו"ע אבן העזר סי' כ"ו), קידושין שנעשו על ידי חופה בלבד, כאשר החתן והכלה עמדו תחת החופה והחתן אמר "הרי את מקודשת לי בחופה זו", יוצרים קידושין ספק, ולפיכך, האשה אינה רשאית להנשא לאחר ללא קבלת גט. מעתה, כאשר נבוא לדון בדינם של זוג **שעמדו תחת החופה** מתוך כוונה לקידושין בטבעת, ולפתע החתן חזר בו מרצונו לקדש את הכלה ומסרב לענוד את הטבעת על אצבעה, היא מקודשת לו מספק. שהרי, בהתאם לדברי סוגייתנו, בעצם עמידתם תחת החופה כבר חלו הקידושין מספק למרות שלא התכוונו להתקדש בעמידה תחת החופה בלבד.

הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת מהדורה נתייגא סי' נ"ה נ"ו), דן בנושא זה בעקבות מעשה שאירע בימיו, כאשר מספר **אנשים רעי לב חמדו לצון** והוליכו שולל יהודי תמים, ר' מענדיל שמו, בספרם לו שלעירם הגיעה משודכת המוכנה להנשא לו. שמחתו של ר' מענדיל הרקיעה שחקים, והוא הזמין את כל רעיו ומכריו להשתתף ב"חתונתו".

אותם ליצינים באו בדברים עם אשה זדונית כמותם, שתעטה בגדי כלה ותתייצב תחת החופה. כל אותו זמן לא ידע האומלל שמהתלים בו, ולאחר החופה כאשר ה"חתן" גילה את התרמית, הסתפק בית הדין המקומי אם הקידושין חלו, שכן, באותה חופה שררו מהומה וצחוק עד שלא נמצאו שני עדים שיעידו כי החתן ענד טבעת על אצבע הכלה. מאידך, שמא די בעובדת **עמידתם תחת החופה** כדי לגרום לכך שה"כלה" אינה רשאית להנשא לאחר ללא קבלת גט מר' מענדיל. [עיי"ש מדוע אין האשה יכולה לטעון שכלל לא התכוונה להתקדש].

קניין ללא כוונה, כגוף בלי נשמה: המקרה הסבוך הופנה אל גדול הדור, הגרע"א, שבדברי תשובתו הוא מחלק בין המקרה המובא בסוגייתנו לקידושין אלו. שכן, האדם שנפל על המציאה **התכוון לזכות** בה ברגע שנפל עליה, ובאותו רגע גם היתה המציאה בתוך ד' אמותיו. במקרה זה, צירפו חז"ל את **כוונתו** הברורה לקנות את המשך מעמוד הבא

ראה הלכה ונזכר מעשה

המשך מעמוד קודם

החפץ ואת מעשה הקניין של "ד' אמות" שהתרחשו בו זמנית, ולפנינו מעשה קניין בצירוף כוונה לקנות. אולם, כאשר חתן וכלה עומדים תחת החופה, ברור לכל, כי החתן אינו מתכוון לקדש את הכלה לפני נתינת הטבעת. ולפיכך, אין ניתן לומר שהיא מקודשת לו בקניין אחר, בלא שהיתה מצידו כוונה לקנות, שהרי קניין ללא כוונה הוא כגוף בלי נשמה.

חתן שנתן טבעת שאינה שלו: אמנם, כאשר החתן נתן את הטבעת לכלה, ולאחר מכן התברר שהטבעת אינה שלו, ניתן לומר, כי מאחר שהוא התכוון לקדש את הכלה, אף שלא עלו הקידושין יפה מצד קניין הטבעת, ניתן לצרף את קניין החופה לכוונת החתן, והקידושין חלים מספק. [אלא, שהגרע"א מעלה סברה צדדית, שיתכן שאין זה מכבודה של האשה להתקדש בחופה ולא בטבעת, ואם אין האשה מסכימה לקניין בחופה בלבד, לא יחולו קידושין אלו (קידושין ב/ב)].

דף יא/ב מתנות כהונה נתינה כתיבא בהו חליפין דרך מקח וממכר הוא

כיצד מקנים בני הקיבוצים את ה"מעשר עני" הנמצא ברשותם?

אדם יכול להקנות חפץ לרעהו בדרכים רבות, ביניהם ב"קניין סודר", המתבצע על ידי שהקונה מקנה למוכר חפץ כל שהוא, [כגון ממחטת בד כמקובל בימינו], ועל ידי כך נוצרת גמירות דעת והסכמה בין הצדדים לביצוע העסקה (ע"י שו"ע ח"מ סי' קצ"ה ס"א ובגליון 104 שם מבואר בהרחבה "קניין סודר" ודרכי פעולתו). כפי שאדם רשאי להגביה חפץ עבור חבירו, כך גם רשאי הוא להקנות סודר למוכר ועל ידי כך לקנות את החפץ עבור רעהו (שם ס"ג).

בסוגייתנו מבואר, כי אין להשתמש בקניין סודר כדי להעביר מתנות כהונה מרשות בעליהן לרשות הכהן, אלא יש להקנותן לכהן בקניינים אחרים, כגון, במשיכה בהגבהה וכדומה. זאת, משום שקניין סודר יוצר רושם של מסחר בפירות התרומה, כאילו בעל התרומה מוכר אותה לכהן, והרי התורה מצווה על בעל השדה לתת את התרומה לכהן במתנה ולא לעשות בה מסחר כל שהוא.

איסור זה, מציב בעיה בפני בעלי השדות הגדולים, המתקשים עקב כך, להקנות את התרומות והמעשרות של שדותיהם [בימינו, מעשר ראשון ומעשר עני] בקניין הגבהה או במשיכה, מאחר שכמות הפירות הענקית המופרשת אינה ניתנת להרמה ואילו היו רשאים להקנות את הפירות על ידי קניין סודר, היה הדבר מקל עליהם [יש לציין, שניתן להקנות את המעשרות באופנים נוספים, אך פעמים רבות שאין בעלי המעשרות בקיאים בהלכות הקניינים, ולכן קניין סודר מהווה פתרון עקב פשטותו].

רבים מן הפוסקים בדורות האחרונים דנים אודות התרומות והמעשרות המרובים של הקיבוצים והיישובים החקלאיים שמייצרים כמויות ענק של תוצרת חקלאית, וכתב הגר"מ טוקוצ'ינסקי זצ"ל (נ"א ר"ר ישראל ח"ב סי' י' סעי' ח'), כי ניתן להקנות את הפירות על ידי קניין סודר, למרות דברי גמרתנו שאין לעשות כן. הא כיצד? הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' ס"ב ס"ק ט"ו) כותב, כי יתכן לבאר זאת באופן הבא: כאמור לעיל, סיבת האיסור להעביר את הפירות לרשות הכהן על ידי קניין סודר, נובעת משום שעל ידי כך נראה כאילו בעל התרומה מוכר אותה לכהן. אולם, בימינו, אין משתמשים בקניין זה לצורך מכירת חפצים, כי אם כמעשה הוכחה לגמירות דעת, כגון, בקניין "תנאים", שהצדדים לו עושים קניין סודר כדי לחזק את התחייבותם זה לזה [וכלשון הגמרא וההלכה "סיטומתא"]. לפיכך, ייתכן שרשאים בעלי מטעים גדולים, להעביר את הפירות לרשות העניים על ידי קניין זה, משום שבימינו אין הדבר נראה כמכירה. למעשה, הניח בעל "מנחת שלמה" דין סבך זה בצריך עיון.

כאן המקום לציין, כי העצה הראויה היא, להקנות את התרומות והמעשרות ב"קניין אגב", היינו: שבעל השדה יקנה פיסת קרקע לעני או ללוי, ואגב הקרקע יקנה לו את המעשרות, כפי שעולה מדברי סוגייתנו (ועי' רמב"ם הל' מע"ש פ' י"א הל' י"א ועיי"ש ב"ד"ר אמונה" ס"ק ס"ד).

דף יב/ב גדול וסמוך על שולחן אביו

חתן שסמוך על שולחן חותנו, מציאותיו לחותנו?

בסוגייתנו מובאת דעת רבי יוחנן החולק על שמואל וסובר, כי לא זו בלבד שמציאותיו של בן קטן שייכים לאביו, אלא גם בן גדול הסמוך על שולחן אביו אינו רשאי לשמור לעצמו חפצים שנמצאו על ידו, ועליו להעבירם לידי אביו, משום תקנת חז"ל שחששו, כי אם הבן לא ינהג כן, יפסיק אביו לזונן ולפרנסו. הסמ"ע (ח"מ סי' ר"ע סק"ב) מוסיף ומבאר, "שכך היה נראה ישר לחכמים, לשלם הטוב לעושה עמו טוב, שמזין אותו אף על פי שאינו חייב לפרנסו" בגלל מבוגר (ע"י יו"ד סי' רנ"א סעי' ג' ש"ך סק"ד). בתקנתם זו לא הפקיעו חז"ל מהבן את זכות קניין המציאה, אלא תקנו, שלאחר שזכה בה לעצמו, יעבירנה לידי אביו (ועי' "פתחי חושן" אבידה פ"ט ס"ק ס"ח).

בחור ישיבה, מציאתו לאביו? הפוסקים דנים, האם מציאתו של בן גדול, שמתגורר בפנימיה בישיבה ואינו סועד בבית הוריו כי אם פעמים ספורות במהלך שנת הלימודים, שייכת לו או לאביו. לכאורה, בן זה אינו נחשב כמי שסמוך על שולחן אביו, שהרי אינו שוהה בבית הוריו אלא זמן מועט במשך השנה. אולם, הפוסקים

המשך מעמוד הבא

דף יב/ב לא גדול גדול ממש

ג"ס עש"א, קא"ס עש"א-מי יודע?

סוגייתנו מביאה את דברי רבי יוחנן האומר שמשתנו המתייחסות לגדול ולקטן, אינה מתכוונת לגדול בשנים ולקטן בשנים, אלא בן שסמוך על שולחן אביו מכונה קטן, גם אם הוא גדול בשנים, ובן שאינו סמוך על שולחן אביו מכונה גדול, גם אם הוא קטן בשנים. בהקשר לכך סיפר רבה של ירושלים, הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, מעשה מעניין.

כידוע, נדד הגאון מוילנא במשך תקופה ארוכה, מעיר לעיר ומקהילה לקהילה. תקופה זו בחייו מכונה "תקופת הגלות". במהלך נדודיו נקלע הגאון לעיירה קטנה ושלושה בגרמניה. רב העיירה שם את עינו על האורח והבחין כי בן תורה הוא ואירחו בביתו. כאשר ישב הגאון בבית הרב, הוציא הרב חומש בראשית, הציגו לפני הגאון וסיפר, כי חומש זה ירושה הוא לו מאביו המנוח, שכיח גם הוא כרבה של העיירה. "אביו המנוח", סיפר הרב, "כתב ראשי תיבות מעל פסוק מסויים, ולמרות מאמצי הרבים איני מצליח לפענחם זה שנים רבות. שמא יוכל מר לסייע לי?"

פתח הרב את החומש והציג לפני הגאון את הפסוק (בראשית א/טז) "את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן", כאשר מעל המילים "המאור הגדול" כתב אביו בכתב ידו את ראשי התיבות קא"ס עש"א. ומעל המילים "המאור הקטן" הוא כתב את ראשי התיבות: ג"ס עש"א. "הראיתו ראשי תיבות אלו לתלמידי חכמים רבים, שנונים ופקחים, והתעלומה נותרה בעינה", סיים הרב.

הגאון מוילנא השיבו על אתר "ברמיזות אלו אביך התכוון ליישב באופן נפלא את טענותיה של הכלבה. הגמרא במסכת חולין (ב/ס) מספרת, שהכלבה התלוננה לפני בורא העולם על כינויה בתורה בשם "המאור הקטן".

אביך התכוון להפיש את דעתה של הכלבה ולומר לה, כי המילים "גדול" ו"קטן" אינן באות לבטא את גודלם הפיזי של השמש ושל הירח, כי אם את מהותם, כפי שמבואר בסוגייתנו, שגם גדול בשנים הסמוך על שולחן אביו מכונה "קטן", וגם קטן בשנים שאינו סמוך על שולחן אביו מכונה "גדול". מעתה, גם הכלבה מכונה "המאור הקטן" משום שאינה מאירה מכוחה העצמי אלא מאור השמש המשתקף על פניה. ומאחר שהיא סמוכה על שולחן השמש, ניתן לכנותה "המאור הקטן", מבלי שהדבר יפגום במעלתה.

כעת עמד רבה של העיירה והביט בפנים מאירות בראשי התיבות שנתחווירו לו לאחר שנים רבות. ג"ס עש"א הם ראשי תיבות של "גדול סמוך על שולחן אביו. וראשי התיבות קא"ס עש"א פירושן קטן אינו סמוך על שולחן אביו...

עונג שבת
פרשת וישלח

"ויבן לו בית" (לג/יז)

- מתי יש לסתור חריגת בניה
- תליית הכתובה לקישוט בבית
- "וייה בצאת נפשה כי מתה" (לה/יח)
- מה היה שמן של ה"חזון איש"
- "הרבו עלי מאד מהר" (לד/ב)
- ההשתדלות המוטלת על האב להשיא את בתו
- "ויצב יעקב מצבה על קבורתה" (לה/כ)
- שירו של הגאון מאיטליה
- על נושאים אלו ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי"-ג'
- חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע
- ניתן להשיג בחנויות הספרים להזמנות חייג:

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות
הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
פקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

נקודות הפצה בחו"ל

אנגליה: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
בלגיה: הר"ר יעקב סנדוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב ניו ג'רסי: מושפי פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאלי: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
בארצות הברית
ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי"
בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר
לפרטים נא לפנות לטל. 718-253-6218

המעוניינים להשתתף בהוצאת
הגליון לאור להנצחת יקיריהם
ולעילוי נשמתם, נא לפנות:

03-616-06-57

התקשר לקבוע יום ושעה
עיתים לתורה
תאום חברות ואורן שיעורי תורה
1-700-700-613

טנא ברכות
לידידינו הדגול הרב
מרדכי לינדנר שליט"א
ולמשפ' הנכבדה שיחיו
לרגל אירוסיו בתם שתחי'
מערכת מאורות הדף היומי

בשורה טובה
ללומדי הדף היומי
יצא לאור ספר
מהרש"א המבואר
על מסכת בבא מציעא דפים ב-מ"ד
המבאר ומפרש את דברי המהרש"א
להשיג בחנויות הספרים
ובטל. 03-5796247

לעילוי נשמת
הר"ר **ראובן גומבוז"ל**
ב"ר צבי ז"ל
וזוג' מרת **פראדל גיטל** ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
מרת
גיטל בריל ע"ה
בת ר' אברהם נחום הלוי ז"ל
נקטפה כ"ג כסלו תשמ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י
המשפחה שיחיו

הנידונים להלכתיים המובאים בעלון, נועדו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

המשך מעמוד קודם

הכריעו, כי דינו כבן הסמוך על שולחן אביו. זאת, מאחר שהוריו ממנים את כל צרכיו מכספם הפרטי, והגדרת חז"ל "סמוך על שולחן אביו" אינה צריכה לבוא לידי ביטוי מעשי, שהבן יסעד בכל יום בבית הוריו, ודי בכך שהם דואגים לכל מחסורו כדי שיכלל בהגדרה זו ("פרי השדה" ח"ב סי' י"ג, "וישב משה" ח"א סי' נ"א, "פרדס שמחה" שם, ו').

אברך הסמוך על שולחן חותנו: עם זאת, בן נשוי הסמוך על שולחן אביו או על שולחן חותנו, **שהתחייבו לזון** את הזוג הצעיר במשך תקופה מסויימת, אינו צריך להעביר את מציאותיו לאביו או לחותנו, שהרי אין בידם לבטל את ההתחייבות לזון את הזוג, ואין חשש שיפסיקו לזוננו אם לא יעביר לידיהם את מציאותיו (ט"ז חו"מ שם ועיי' שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' צ"ב שד"ז תלוי במח' ראשוני). ואכן, כתב בעל ה"ערוך השולחן" כי כאשר האב או החותן ממשיכים לזון את הזוג הצעיר **בתום** תקופת ההתחייבות, אזי על האברך וזוגתו להעביר את מציאותיהם לזה שהם סמוכים על שולחן. אמנם, יש לציין, כי יש הסוברים, שתקנת חז"ל לא נתקנה על בנים שנישאו, וגם אם הם סמוכים על שולחן אביהם, אינם צריכים להעביר לידי אביהם את מציאותיהם ("מנחת העומר" סי' פ"ג, ועיי' "חקרי לב" חו"מ ח"ב סי' מ"ז שהסתפק בזה).

דף טז/א מה שתעלה מצודתי היום

כיצד חלה מכירת הבכורה ליעקב

בסוגייתנו מבואר, שאין אדם יכול למכור "דבר שלא בא לעולם" [מאחר שלצורך קניין דרושה גמירות דעת של המוכר ושל הקונה, וחז"ל אמדו בדעתו של אדם, שהסכמתו לקניית חפץ שלא בא לעולם אינה מושלמת, שהרי החפץ אינו קיים עדיין]. אולם, **אם ביום המכירה** המוכר זקוק למעות באופן נואש לצורכי מחייתו, (עיי' ברא"ש בסוגייתנו בשם רב האי גאון וברמב"ם הל' מכירה פ' כ"ב הל' ו' ובסמ"ע שו"ע סי' רי"א סק"ח), תקנו חז"ל שהוא יכול למכור "דבר שלא בא לעולם". לפיכך, אם עני מרוד שעוסק בדיג זקוק למעות לצורכי מחייתו, מכר מראש את הדגים שיעלו בחכתו במהלך היום, מכירתם חלה, למרות שהדגים עדיין אינם ברשותו בשעת המכירה.

ידועה ומפורסמת היא השאלה, כיצד חלה מכירת הבכורה על ידי עשו ליעקב. שהרי, משמעות הבכורה היא לענייני ירושה ולעבודה בבית המקדש, ומאחר שיצחק אבינו חי בשעת המכירה, וגם בית המקדש לא היה קיים עדיין לא היה לקניין על מה לחול ומכירת הבכורה כמוה כמכירת "דבר שלא בא לעולם".

אולם, ה"אור החיים" הקדוש מיישב קושיה זו על פי דברי סוגייתנו. שהרי, עשו מכר את בכורתו תמורת "לחם ונזיד עדשים" שהיה זקוק להם ביותר, כדבריו (בראשית כה/לב): "הנה אנכי הולך למות", ולפיכך, חלה מכירת הבכורה כאמור לעיל. ה"אור החיים" מוסיף וכותב, כי כך גם משתמע מדברי יעקב אבינו, שאמר לעשו (שם, לא) "מכרה **כיום** את בכרתך". כלומר, מכור לי את הבכורה תמורת הלחם והנזיד, והמכירה תחול משום **שהיום** אתה זקוק למאכלים אלו לצורך מחייתך... **מכירת בכורה תמורת ויתור על חוב:** בהקשר לכך, מעניין לציין, כי באחת מן הישיבות לבעלי תשובה בבני ברק, בעת מסירת שיעור עיוני בנושא "מכירת דבר שלא בא לעולם", קם אחד הנוכחים וסיפר, כי אחיו הבכור היה חייב לו סכום כסף נכבד, ולאחר שנוכח לדעת, כי אין בידו לפרוע את החוב, סיכמו האחים ביניהם כי האח הקטן ימחל על החוב, ובתמורה לכך מועברת אליו הבכורה מהאח הגדול. "מזה שנתנים ימים אנו חיים מתוך ידיעה, כי אני, האח הקטן, נושא את זכויות הבכורה" אמר, "ורציתי לדעת, אם יש תוקף לסיכום בינינו".

הרב זילברשטיין שליט"א השיב לו, כי מכירה זו כלל לא חלה, שהרי האחים לא עשו כל קניין להעברת הבכורה. ואף אם הם היו עושים קניין לא היה בכך כדי להועיל, כמבואר בסוגייתנו, שחז"ל תקנו, שמכירת "דבר שלא בא לעולם" תועיל רק כאשר תמורת המכירה מיועדת לצרכיו המידיים של המוכר, אך מחילה על חוב אינה נחשבת כצורך מחייה דחוף.

לעילוי נשמת
מרת
גיטה
ביטרמן ע"ה
נפטרה י"א כסלו
תשנ"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י
הר"ר **נחום ביטרמן**
שיחיה

לעילוי נשמת
מרת
בריינא
קופמן ע"ה
בת הר"ח'ג מנחם אלעזר
שכטר ז"ל
נלב"ע ז' כסלו תשל"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י ידידנו
הר"ר **אלעזר קופמן**
ומשפ' שיחיו פ"ת

לעילוי נשמת
מרת **מרים**
שפירא ז"ל
ב"ר יהודה קפלן ע"ה
נלב"ע י"ז כסלו תשי"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י משפ'
מייבסקי, שפירא,
גולדנברג שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **שמואל**
אלעזר מאיר ז"ל
ב"ר אברהם מנחם
ז"ל
נלב"ע כ"ב כסלו
תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידנו
הר"ר **יוסף מאיר**
ומשפ' שיחיו
בני ברק